

Anja Dular*

*Življenje gojenk v ljubljanski Mladiki (1912–1935)***

The life of the charges of the Mladika lyceum in Ljubljana (1912–1935)

Izvilleček

V Ljubljani je v začetku 20. stoletja dobil novo stavbo mestni dekliški licej. Leta 1911 so dogradili tudi internat, v katerem je bilo prostora za 100 deklet. Šolski red in disciplina so bili precej strogi, a iz spominov dijakinj lahko razberemo, da so kljub vsemu uživale precej svobode. Posebej dragoceni so sočasni dokumenti – pisma Lidije Zwitter materi. V internatu je v dvajsetih letih živela že kot študentka ljubljanske Univerze, a je bila povezana z dejavnostmi v šolski stavbi.

Abstract

In the early 20th century, the Ljubljana girls' lyceum was given a new building. In 1911 the residence hall was finished, in which there was room for 100 girls. Order and discipline in the school were rather strict, but the memories of the boarders show that in spite of this they enjoyed considerable freedom. Particularly valuable are some documents from that time – the letters written by Lidija Zwitter to her mother. Although she lived in the residence halls in the twenties, when already a student at the University of Ljubljana, she was still connected with activities at the lyceum.

Konec 19. stoletja je bilo v Ljubljani več pobud za ustanovitev višje dekliške in gospodinske šole s slovenskim učnim jezikom. Potrebe po taki ustanovi so se kazale že dalj časa, na primer ob izbruhu kolere v mestu leta 1886.¹ Desetletje za tem – 1896. je šola odprla vrata v Zoisovi hiši na Bregu 20. Pomemben mejnik v njenem delovanju pa predstavlja nova zgradba sezidana prav za šolo za mlada slovenska dekleta.

Josip Gorup, veletrgovec in veleposestnik z Reke,² je namreč že leta 1888 zapisal: »Predvsem sem si rekel, da Slovenci, ako hočemo, da bode naš napredek trajen, moramo

* Dr. Anja Dular, bibliotekarska, muzejska in znanstvena svetnica, vodja knjižnice Narodnega muzeja Slovenije v p., e-pošta: anja.dular@nms.si. Dr. Anja Dular je v letu 2015 prejela Valvasorjevo nagrado za življenjsko delo, čestitkam se pridružuje tudi uredništvo Šolske kronike.

** Opomba uredništva: Članek je objavljen tudi v počastitev 150. obletnice rojstva arhitekta Maksa Fabianija. Po njegovih načrtih je bila leta 1907 zgrajena stavba Višje dekliške šole. Več glej na spletni strani SŠM: <http://www.ssolski-muzej.si/sprehod/ljubljana/mladika/zgodovina.htm>

1 Zdenko Lapajne: Šest držav proti eni šoli in dedičem – »Mladika« 1886–1994, Vesela znanost. O okolju: zbornik predavanj 1993/1994 (ur. Alenka Bogovič). Del 1, Ljubljana 1995, str. 113.

2 Več o njegovem življenju in delu glej: Angelika Hribar, Josip Gorup in njegova rodbina, *Kronika*, 58, 2010, 1, 111–156; Lidija Slana, Josip Gorup v Ljubljani, *Kronika*, 58, 2010, 1, str. 175–194.

skrbeti za višjo izobrazbo svoje ženske mladine.»³ Z veliko vsoto denarja je podprl zidavo novega poslopja. Zanj je izdelal načrte Maks Fabiani, gradnja objektov naj bi bila postopna. Najprej so v dobrem letu dni – od pomladi 1906 do jeseni 1907 zgradili poslopje višje dekleške šole cesarja Franca Jožefa I. Šola se je v stavbo na Bleiweisovi cesti preselila oktobra 1907. V letu 1910 so ji dodali še prizidek in leta 1912 je dobil kompleks Mladike še tretji objekt - internat, kjer so v šolskem letu 1912 /13 sprejeli prva dekleta.⁴ Pri načrtih in zidavi slednjih dveh stavb je sodeloval arhitekt Ciril Metod Koch.⁵

Čeprav je mecen Gorup ob pripravi na novo ustanovo zapisal : » *Ne mislim na to, da bi se ustanovil kak »Lyceum« ali zavod, kakor jih imajo v velikih mestih, ampak zavod, na katerem naj bi si deklice po dovršeni ljudski šoli pridobivale višje omike, kakoršna se zahteva v boljših krogih,*«⁶ se je šolska struktura spremenila prav v to smer in po prvi svetovni vojni so šestletni licej postopoma podaljšali v osemletno žensko realno gimnazijo. V šolskem letu 1922/23 pa je začela delovati še enoletna mestna gospodinjska šola, ki je dopolnila prejšnje krajše gospodinjske tečaje. V šolskem letu 1935/36 je mesto začelo postopoma ukinjati mestno žensko realno gimnazijo tako, da so drugega za drugim opuščali nižje letnike, sproščene prostore pa je prav tako postopoma izpolnjevala II. državna realna gimnazija.⁷

Spomladi 1908, ob zaključku šolskega leta so izdali prva *Izvestja*. Vsebovala so ustaljene rubrike, ki so jih prinašala tedanja šolska poročila – kroniko šolskega leta, učni načrt, imena profesorjev in sezname dijakinj. Ni moj namen, da bi razčlenjevala posamezne postavke povezane z učnim programom. V luči spominov želim osvetliti obšolske dejavnosti, ki so potekale v nekdanji Mladiki.

Šola je imela zdravnika, ki je nove dijakinje pregledal ter nato tudi spremljal. V enem izmed poročil je celo objavljen pregled njihovega zdravstvenega stanja. Priporočili so jim več gibanja na svežem zraku.⁸ Dekleta so pozimi drsala na tivolskem bajerju. To so zapisali tudi v kroniki šolskega leta 1907/8, *kajti zima je bila jako ugodna za drsanje, zato so se ga udeleževale gojenke v velikem številu, še zlasti ker je mestni magistrat za učečo se mladino znižal pristojbino na svojem drsališču.*⁹

K ženski omiki je sodil tudi ples. *Izvestja* poročajo, da je v šolskem letu 1907/8 poučeval učenke v dveh skupinah plesni učitelj gospod Giulio Morterra. Vaje so bile v šoli, zaključile pa so se s plesnimi venčki v Narodnem domu v pustnem času. Seveda

3 Lapajne 1995, str. 115.

4 Evgen Lah: Mladika, *Izvestje mestnega dekleškega liceja v Ljubljani*, 4, 1911, str. 59–61.

5 Gojko Zupan, Josip Gorup in stavbarstvo v Ljubljani, *Kronika*, 58, 2010, 1, str. 211; Robert Simonišek, Arhitekt Ciril Metod Koch (magistrsko delo), Ljubljana 2007, str. 137–138.

6 Lapajne 1995, str. 117.

7 Ibid., str. 129.

8 Marija Wessner, Šolski zdravnik, *Izvestje mestnega dekleškega liceja v Ljubljani*, 3, 1910, str. 17–20.

9 *Izvestje mestnega dekleškega liceja v Ljubljani*, 1, 1908, str. 61.

Mladika, 1912 (hrani SŠM, fototeka).

so družabno prireditve nadzorovale »garde dame«, ki so spremljale dekleta, udeležile pa so se je tudi narodne dame - pomembne meščanke. 15. februarja 1908 jim je načelovala mati županja, blagorodna gospa Milica Hribarjeva.¹⁰

Posamezni šolski razredi so obiskovali Deželni muzej. Maja leta 1913 in 1914 so šestošolke peljali na tridnevna izleta v Benetke.¹¹ V šoli sta imela brata Josip in Pavel Kunaver predavanje o naših gorah. Prikazala sta okoli 100 slik s Kamniških planin, Karavank in Julijskih Alp v poletnem in zimskem času.¹²

Odnos šolskih oblasti do kina je bil odklonilen. V *Izvestjih* za šolsko leto 1910/11 je zapisano, da je »Cesarsko kraljevo Naučno ministrstvo« izdalo odlok, da so kinematografi šolski mladini v нравno-verskem oziru lahko nevarni,¹³ vendar so se znali prilagajati. Katehet Janez Mlakar je 16. aprila spremljal dekleta v kinu Ideal, tam stoji danes veleblagovnica Nama, kjer so si ogledale film o Jezusovem življenju posnet v svetih krajih Palestine.¹⁴

Kakšni so bili cilji stroge vzgoje deklet v Mladiki je opisala v članku *Skrbite za vzgojo svojih hčera!* Marija Wessnerjeva: »Prvo, kar zahteva hči od matere, žena od države in družbe, je izobrazba, ki ji pomore do samostojnega, neodvisnega življenja. A drugo, kar

¹⁰ Ibid.

¹¹ Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani, 6, 1913, str. 38–40 in Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani, 7, 1914, str. 33.

¹² Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani, 6, 1913, str. 37.

¹³ Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani, 4, 1911, str. 46.

¹⁴ Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani, 6, 1913, str. 37.

zahteva žena in kar je mnogo večje moralne vrednosti, je spoštovanje njene individualnosti. Le spoštovana žena more uspešno in dobro vplivati na družbo, osobito na mladino. Spoštovanje naj si torej žena predvsem pridobi.«¹⁵ Dekleta so se po končanem liceju lahko odločile za učiteljski poklic, lahko so delale v knjižnicah, med važnejšimi pravicami gojenk in absolventk javnih dekleških licejev pa so zapisali tudi – *ako opravijo uspešno zrelostni izpit in izpolnijo vse druge predpisane pogoje – jim je dovoljeno vstopiti kot izredne slušateljice na filozofsko fakulteto avstrijskih vseučilišč*.¹⁶

Če torej sledimo navodilom v šolskih publikacijah, je bilo življenje deklet v Mladiki zelo nadzorovano. Povsod so bile omejitve, niso smele hoditi po mestu, niso smele obiskovati kinematografa, športne dejavnosti so se morale odvijati le v okviru šole. Nekoliko lahko to sliko dopolnimo, če pobrsamo po spominih nekdanjih učenk. Pavla Hočevar je opisala *nadzorovalno damo* Marijo Wessnerjevo,¹⁷ ki je poučevala matematiko, psihologijo, pedagogiko, metodiko in gospodinjstvo: »*Kako izvrstna učiteljica je bila! Po zunanosti in obleki ni prav nič ustrezala dami... Njeno oko je bilo povsod pričujoče; zdelo se nam je, da spadajo vsi odmori pod praktični pouk o lepem vedenju. Ko smo odhajale iz razredov, je stala na stopnicah in morale smo jo pozdravljati s predpisanim poklonom – gorje, če se je katera pri tem kaj pregrešila! Takoj je morala stopiti vstran in čakati konec vrste, da je še enkrat pravilno pozdravila. Pri mimohodu je kritično preblisnila vsako posebej: če se ni v zadnjem hipu kaj preveč moderno počesala, če nima na sebi kakega nakita ali ure*«. ¹⁸ Podobno je o njej zapisala pisateljica Ilka Vaštetova: »*Skoraj vsak dan nas je v enem ali drugem odmoru počastila tudi »nadzorna dama«, profesorica Wessnerjeva. Zelo dostojanstveno, čeprav majhne postave, nas je premerila že s praga, potem pa vstopila in vzela to ali ono »na piko«. Meni je večkrat pogladila razkuštrane lase z obraza in zraven milo posvarila*«. ¹⁹ Njene kazni pa so bile lahko tudi zelo stroge. Dekle, ki si je preveč nakodrala lase, je peljala kar pod vodovodno pipo.²⁰ Pa še en primer »pouka o oliku« je opisala Ilka Vaštetova: »*Spominjam se, da sem morala nekoč trikrat pobrati in ji izročiti svinčnik, ki ga je menda nalašč izpustila na tla. Nikoli ni bil moj poklon zanj dovolj globok. Nazadnje – poredna, kakršna sem včasih bila – sem ji napravila »dvojni poklon«, ki smo se ga naučile pri plesnih vajah. Dekleta so prhnile v smeh, Wessnerjeva pa je rekla prijazno: No, nekoliko ste pretiravali, ali ne?*« Stroge učiteljice Wessnerjeve se je spominjala tudi Josipina Jenko. Še kot stoletnica je o njej menila, da je bila *ta glavna*.²¹ Pa vendar je Pavla Hočevar zapisala tudi to, da so *gojenke cenile njene pedagoške*

15 Marija Wessner: Skrbite za vzgojo svojih hčera!, Izvestje mestnega dekleškega liceja, 2, 1909, str. 5–8.

16 Izvestje Mestnega dekleškega liceja, 2, 1909, str. 41.

17 Več o njenem življenju in delu Aleksandra Serše: Profesorice, Splošno žensko društvo 1901–1945 (ur. Nataša Budna Kodrič in Aleksandra Serše), Ljubljana 2003, str. 233–234.

18 Pavla Hočevar, Pot se vije: spomini. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1969, str. 34.

19 Ilka Vašte, Podobe iz mojega življenja, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1964, str. 53–54.

20 Tanja Tomažič, O ljubljanskem dekleškem liceju – med dokumenti in spomini, Šolska kronika, 29, 1995, str. 207.

21 Vozili smo se s kočijami in drsali na bajerju, Dogovori, 11, št. 15, Ljubljana 1983, str. 9.

*sposobnosti in z vsem spoštovanjem sledile pri pouku, vse pa so skupno uživale, kadar so se posmehovale na rovaš njenega nadzorovanja.*²² Prva generacija licejk se s hvaležnostjo spominjala tudi šolskega sluge, ki je za malico pekel odlične štruklje.²³

Z leti so pravila življenja v Mladiki omilili, a tudi generacije, ki so hodile v šolo še pred prvo svetovno vojno, so se spominjale, da sicer niso hodile na promenado, ampak po mestu: na Ljubljanski grad, gledale so, kako so gradili hotel Union, zanimal jih je tramvaj. Bile so v kinu, gledališču, operi. Zanje so bili določeni popoldanski ogledi filmov, ko je bila dvorana rezervirana le za dekleta. Leta 1910 je namreč deželni šolski svet za Kranjsko dovolil predstave v kinematografu Ideal ob sobotah, da so jih od 15. do 16. ure popoldne obiskovale izključno deklice.²⁴ V gledališče so hodile v spremstvu staršev ali sorodnikov. Ukvarjale so se s športom - poleg drsanja na Tivolskem bajerju, so nekatere igrale tudi tenis. Celo med člani mladinskega prevratniškega gibanja zbranimi okoli mesečnika *Preporod* je bila ena izmed licejk. Na sestanke je hodila skrivaj.²⁵

Dekleta so na liceju pridobila znanje, ki jim je omogočalo tudi vstop v visokošolske zavode. Vendar pa je bil odnos moških, celo učnega kadra, do izobraženih žensk v začetku 20. stoletja pogosto odklonilen. Ena izmed učenk se je spominjala: »Tudi dr. Grošelj, naš profesor fizike, je rad katero povedal na račun šolanih deklet: Dajte no, je zmerom govoril med urami fizike, ženske učiti fiziko je ravno tako, kot če bi hotel napolniti sod brez dna, ali pa šildkrote futrati z marmelado, ali pa če bi koštrune peljal v teater.«²⁶ Podobno izkušnjo je imela tudi Angela Vode. Prizadel jo je odnos, ki so ga imeli nekateri profesorji do učnih sposobnosti deklic. Ko je v eni od šolskih nalog predstavila svoje poglede na življenje sodobne ženske – »potreba poklicnega dela tudi poročene žene v interesu njene neodvisnosti, potreba enake izobrazbe zaradi harmonije v zakonu, zaradi medsebojnega spoštovanja, zaradi vzgoje otrok: kako naj vzgaja otroke omejena, nevedna mati«, ji je profesor odgovoril: »Obžalujem vas, takšne ideje vam ne bodo prinesle sreče.«²⁷

V tridesetih letih, ko je obiskovala licej moja mama, si je profesor matematike privoščil poskus in dal enako šolsko nalogo na liceju in Klasični gimnaziji. Hotel je dokazati, da licejke res slabše razmišljajo in to jim je pred uro tudi povedal. Poskus je uspel, dekleta so se mnogo slabše odrezala, a ob tem je pozabil, da so bile solidarne in so med odmorom tekle na gimnazijo in prinesle naloge vrstnikom. Tako tudi ob triumfalnem dokazu profesorja niso zardevale, ampak se le pridušeno hahljale.

Kako je potekalo življenje deklet v internatu Mladika, lahko preberemo v *Izveštjih*. V njem je bilo prostora za več kot sto gojenk. Poslopje je bilo moderno opremljeno, imelo je vodovod, električno razsvetlavo, centralno kurjavo, šest kabin za kopeli in

22 Hočevar 1969, str. 34.

23 Alenka Bibič, Milostljive gospice maturantke, *Tovariš*, 29, št. 22 (4. 6.), 1973, str. 36.

24 Tomažič 1995, str. 207.

25 Bibič 1973, str. 36.

26 Ibid.

27 Mateja Jeraj, Angela Vode, *Splošno žensko društvo 1901–1945* (ur. Nataša Budna Kodrič in Aleksandra Serše), Ljubljana 2003, str. 167–168.

veliko dvorano za telovadbo v zimskem času. Zavod je imel svojega hišnega zdravnika. Za obolele gojenke je bilo poskrbljeno v posebnem oddelku, ki je bil popolnoma ločen od drugih prostorov in je imel tudi svojo kabino za kopel. Tu sta se gojila poleg jezikov glasba in petje, udeleževale so se »primernih« umetniških prireditev, imele so na razpolago posebno knjižnico.²⁸ Čeprav se je vmes zamenjala država, je bil način življenja v Mladiki v tridesetih letih podoben kot v prvih letih po ustanovitvi. V Izveštjih so zapisali: » *Smoter internata je, da nudi svojim gojenkam dom, ki naj nadomešča domačo hišo. Zavod skrbi za popolno oskrbo gojenk, tako da dobe gojenke zdravo moralno, umsko in telesno vzgojo, vse v duhu nacionalne jugoslovenske misli. Gojenke nadzirajo prefektinje, ki dajejo tudi praktičen pouk, zlasti iz živih jezikov. V internatu je uvedena, menjaje se dnevno, konverzacija v nemščini in francoščini. Na razpolago so klavirji, kjer poučujejo posebne učiteljice glasbe; gojenke se pa po želji staršev lahko učijo glasbe tudi izven zavoda. Gojenke imajo vsak dan obligaten izprehod, lahko pa tudi posejajo gledališče in koncerte, seveda le pod nadzorstvom in ako to žele starši. Zavod ima hišnega zdravnika in dobivajo starši o zdravstvenem stanju gojenke potrebna obvestila.* »²⁹

Sliko življenja dopolnjujejo nekateri razpoložljivi primarni viri. V knjižnici Narodnega muzeja Slovenije sta ohranjeni dve vabili na prireditvi iz prvih let delovanja internata Mladika. 26. 1. 1913: *Odbor društva »Mladika« vabi najuljudnejše Vaše blagorodje na koncertno in gledališko prireditev, ki se vrši v nedeljo popoldne, dne 2. februarja t. l. v internatu »Mladika«. Pričetek točno ob 4. uri popoldne.* (sl. 1). Na sporedu so bile klavirske skladbe madžarskega pianista in skladatelja Stephana Hellerja, Čeha Gottharda in Beethovnov »L'adieu du piano«. Španski ples za klavir in violino sta zaigrali Karmela Kosovel in Lili Poženel. Zbor je zapel več pesmi Jenka in Volariča, deklamirali so Župančičevo *Pesem mladine*, ki je bila posvečena Prešernovi stoletnici. Na obsežnem sporedu sta bili še dve igri in sicer Gregoričeva »Čista vest« in pa »spevoigra« Izlet internata. Nastopom gojenk Mladike je sledil ples.

Naslednje leto je odbor »Mladike« vabil na »akademijo«, ki je bila v soboto 21. februarja ob štirih popoldne v prostorih društva Mladike na Šubičevi ulici 9. Vstopnina je bila ena krona, a so namignili, da naj bi obiskovalci dali kaj več, saj so zapisali »*Preplačila se hvaležno sprejemajo*«. Na sporedu so bile zahtevne klavirske skladbe Gadeta. Dve dekleti sta skupaj zaigrali Španske plese Moritza Moszkowskega. Deklamirale so pesem italijanskega avtorja Giovannija Marradija *Naufragio*, najbrž v izvirniku, zbor je zapel dve skladbi M. Battka. Novost so bili baletni oz. plesni nastopi ob glasbi Rosselinija in Musorskega. Izvedle so dve krajši odrski deli – komedijo buffo »*Prend mon tablier*« in opereto »*Sejem seviljski*« francoskega avtorja Charlesa Le Roy- Villarsa. Obsežnemu sporedu pa tokrat ni sledil ples, ampak »büffet«, ki so ga priredile gojenke kuharske šole v Mladiki (slika 2). Če primerjamo sporeda obeh prireditev, lahko ugotovimo, da so se morale licejke na drugi bolj izkazati, saj so izvajale

28 Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani, 5, 1912, str. 52 in Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani, 6, 1913, str. 52.

29 Izvestje mestnega dekliškega liceja, šol. leto 1935/36, Ljubljana 1936, str. 39–40.

V prvem zapisu z dne 20. 10. 1925 izvemo, da je dekle takoj po odhodu matere že mučilo domotožje po domačem Novem mestu in ji je podrobno opisala kosilo: »Predraga mamika, komaj je oddrdral vlak, s katerim si se ti odpeljala, in komaj sem prišla spet v svojo novo sobo, že ti pišem – tebi in sebi v uteho. Najprvo ti naj pišem kako je bilo pri kosilu. Velika, zelo velika jedilnica, po sredi dolga miza. Okoli dekleta v belih predpasnikih in čepicah vse vprek: Hrvatice, Srbkinje, Slovenke. To so gospodinarice. Razen teh je nekaj mlajših gimnazistovk in jaz. Med vsemi kraljuje Zemljanovka. Najprvo pride na mizo juha: iz vsega mogočega sočivja (koren, gobe, itd.) z zakuhanimi kruhovimi knedelčki. Potem »mulprata« v zosu s putertaikom in krompirjevimi nudelni. Kot močnata: jabolkova potica (v kateri pa je bilo vse polno rozin). Gospodična je imela še črno kavo. Pri in po kosilu je pa bila nemška konverzacija in sicer kritika donšanja jedi. Tega se pa seveda udeležujejo samo gospodinarice. Danes tudi že kurijo, kar je zelo prijetno v tem vlažnem mrazu.«

Kot študentka ni bila privilegirana, sobo je morala deliti z dekleti, ki so obiskovale licej ali gospodinjsko šolo: »V moji sobi smo zdaj še vedno tri in ne kaže nič, da se bo kaj spremenilo. Včasih ob večerih, če ravno ni nobenega dela, je to čisto prijetno, ampak splošno se mi je prej bolj dopadlo, ko sem bila sama. Posebno zdaj, ko sem že začela študirati – pomisli, draga mama, čisto resno sem začela študirati – zdaj me oni dve vedno motijo. Saj molčita, če vidita, da prebiram skripta, ampak že katera kaj vpraša nevede in nehote in tako ni nikdar mira, samo kadar imata popoldne 2 uri šolo. Zadnja, ki je prišla v mojo sobo, je tudi gojenka gosp. šole in srečna zaročenka iz Ilirske Bistrice. Precej neumna, sicer pa čisto dobra in naivna punčka. Gdč. Zemljanovi še nisem dala denarja, ona mi nič ne reče, ji bom pa kar vse skupaj plačala, saj vedno povdarja, da se nič ne mudi.«³³

O pripravi na čajanko in njenih »posledicah« pa je pisala kar dvakrat in sicer 14. in 21. marca 1926: »Vsa Mladika je spet na nogah, ker priredijo v sredo zvečer čajanko, da dobijo kaj denarja za razbito posodo in obenem bo menda tudi proslava godu gdč. Zemljanove«. In nadalje: »A ta teden je bila Mladika vsa narobe, pomagala sem pri pripravi na čajanko tudi jaz, kjer so me mogli porabiti, zdaj po čajanki pa preganjamo mačka, s tem, da se potepamo po promenadi in Tivoliju, zvečer imamo pa vedno podoknice, tako da ne moremo ne spati, niti da bi pisale ali čitale. Na čajanki sem se imela izborna. Vse je bilo čisto v stilu »hausbala«, ker smo se vse plesalke in plesalci med sabo poznali. In kako sem jaz navdušena za hausbale, to pa že tako veš. Plesali smo do 3. zjutraj, potem smo še jedli same fine stvari iz buffeta in šele ob 4. smo zlezli spat.« Med Lidijinimi dokumenti se je ohranila fotografija deklet s te čajanke. Njena sostanovalka je na hrbtno stran zapisala: »Moji ljubi Lidi v spomin na čajanko v »Mladiki« in na »couranne du soir« (sl. 3).

Pogosto je obiskovala gledališke in glasbene prireditve in o tem poročala na Dolenjsko: »Danes dopoldne sem bila pri mladinskem koncertu v Matici. Se namreč zelo izplača. Za 10 K - !!! – se lahko sedi v loži in se vendar nekaj sliši.«³⁴ Marca 1926 pa je bila

33 Pismo z dne 9. 3. 1926.

34 Pismo z dne 8. 11. 1925.

*Spomin na čajanko - fotografija Atelier Viktor (Viktor Kunc) Ljubljana 1926
(hrani Anja Dular).*

še na več prireditvah, najprej je v nedeljo 21. 3. obiskala koncertno matinejo v Unionu in za popoldne je imela že naslednji načrt: » *Danes grem menda tudi na koncert Ševčikovega kvarteta, pa še ne vem gotovo. Včeraj zvečer sem bila v Desetem bratu, čisto fletkana, domača stvar; v soboto sem bila pri »Večernem mornarju«. Velikanska stvar, škoda le, da so se lj. pevci tako neusmiljeno drli, da človeka kar odbijejo in bi jih najraje pometal z odra. Edino konec je bil pa tako sijajen, da je človeka kar pretreslo in ne morem pozabiti.*«³⁵

8. 11. 1925 je Lidija mami poročala tudi o demonstracijah proti delovanju fašistov v Trstu in na Primorskem³⁶ ter ljubljanskem vrvežu, v katerem se je znašla: »*Kakor si že gotovo zvedela iz časopisov, je bilo včeraj v Ljubljani zelo živahno. Najprvo je bilo v avli zborovanje, ki je malo razigralo naše dobrovoljne Kranjce, Dalmatince pa je spravilo temeljito pokonci. Ravno pravo razpoloženje je bilo za razbijanje šip, pa koj pred italijanski konzulat. Študentje so drveli čez Zvezdo, policija pa po Kongresnem trgu gor in po Šelemburgovi ulici, kjer je pred kavarno Zvezda ustavila študente in napravila koridor. In tukaj so začeli študentje vihteti dežnike, policaji pa pendreke. Eden policajev je zaradi dežnika prelil par kapelj vroče krvi po obrazu, drugi se je sesedel čez šipo med Bajtove rožice, nekaj študentov so aretirali, potem so se še prav po domače še metali, pljuvali drug v drugega, žvižgali na prste, peli itd. Cela reč pa je vendar trajala od 11h do 1. ure, si moreš*

³⁵ Pismo z dne 9. 3. 1926.

³⁶ Demonstracije proti delovanju fašistov v Trstu in na Primorskem, *Slovenec* 53, št. 254 (8. 11.), 1925, str. 2.

misliti, kako velezabavno je bilo vse te prizore gledati. Le za hip nas je minilo, ko nas je policaj ustavil, da se moramo legitimirati. No pa je šlo brez legitimacij čez, da sem srečno prišla h kosilu, čeprav po velikanskih ovinkih. Končano pa še ni bilo.

Popoldne ob 4rih smo šli k slovesni otvoritvi damske sekcije, kjer nam je Vidmar povedal, da je ob 5ih spet napovedana rabuka. In res smo se ob 5ih vsi šahisti z Dernoljščkom vred ob velikanskem navdušenju, da bomo malo razburkali Ljubljano, podali med špalirje policajev na univerzo. Tam je že čakala glavna grupa in med žvižganjem in kričanjem smo šli do magistrata in nazaj po Frančiškanski ulici do pošte. Tam so nas spet ustavili. Ravno tako je stala na Aleksandrovi cesti velika grupa z zaprtim vhodom na Šelenburgovo ulico. Tako smo se nekaj časa gledali, vsredi med nami policaji in italj. konzulat (v Magdičevi hiši). Kar naenkrat prikoraka četa orožnikov. Študenti so jih navdušeno pozdravljali: »Živela jugoslovanska vojska«. Že smo mislili, da bodo policaje zapodili, ker so prevzeli naš nasprotni oddelek. A kar naenkrat ti oni policaji navalijo na našo stran s pendreki, mi pa smo leteli, leteli... po Prešernovi ulici navzdol.. Iz vsake veže, kamor smo de skušali zateči, so nas pometali ven. Nekaj jih je padlo po tleh, a mi smo bežali preko vsega. Jaz sem še komaj rešila tvoj dežnik in samo sebe. No potem sem šla domov, a na Bleiweisovi cesti sem spet srečala gruč demonstrantov pred vlado. Pa so se menda kmalu razkropili. Danes bi pa bila gotovo spet kaka zadeva po unionskem zborovanju, če ne bi ves dopoldne deževalo. Policaji so pa le morali v največjem naliveu stražiti italijanski konzulat«. Zanimivo je, da se je Lidija kljub temu, da jo je vase potegnila evforija ob demonstracijah, potrudila, da je prišla ob pravem času na kosilo v Mladiko in prav tako se je zvečer vrnila v varno okolje internata. Pravil življenja v ustanovi ni bilo pametno kršiti!

Iz pisem pa veje tudi domotožje, če ne drugega omenja vsaj vreme, ki je na Dolenjskem gotovo lepše: *»Danes je v Ljubljani spet krasen dan, to se pravi, zdaj opoldne je prodrlo solnce meglo in kaže, da bo lep popoldan. Včeraj je bila ves dan megla, v nedeljo popoldne je pa deževalo, snežilo in solnce sijalo vse v enem popoldnevu. Sicer je pa zjutraj in zvečer še vse pomrznjeno. Tam doli pri vas je gotovo že vse bolj toplo.«*³⁷ Štirinajst dni kasneje ni bilo nič lepše: *»Moj črni svileni klobuk je že popravljen, a kaj ko ga ne morem skoraj nič nositi, ko je tako strašno mrzlo, da me še v pelzu zebe. Ali je tudi pri vas tak mraz? Tukaj je strašen, solnca sploh ni in večna, mrzla burja.«*³⁸

Lidija je bila torej precej živahno dekle, zanimala se je za kulturo, umetnost, hodila je na glasbene in gledališke predstave, igrala je šah, je pa jemala zelo resno študijske obveznosti na univerzi. Tako piše, da ima v petek in soboto nesrečnega Dolenca in kar dve uri si ne upam »špricati«. O njenem študijskem uspehu pa priča tudi ohranjena brzojavka, ki jo je poslala mami v Novo mesto – 10. 2. 1927 – »z odliko«.

Vsaj prvo študijsko leto je torej Lidija Zwitter preživela v Mladiki, kjer je bilo življenje kljub na videz strogim pravilom precej razgibano. Doma pa ji seveda internat ni mogel nadomestiti. Zaradi študijskih obveznosti ni mogla domov pred praznikom

37 Pismo z dne 9. 3. 1926.

38 Pismo z dne 21. 3. 1926.

Marijinega oznanenja – 25. 3. 1926 in tedaj je zapisala: »*Na praznik je bilo tukaj strašno pusto. Franci je šel z Lapajnetovimi na Sv. Katarino, jaz sem pa bila ves popoldan sama doma in sem kadila in čitala. Nedelje in prazniki so tukaj res obupni. Bog ne daj, da bi morala kdaj kak Božič ali Veliko noč preživeti sama med tujimi.*«

Morda bodo ti utrinki iz pisem študentke Lidije Zwitter v Mladiki nekoliko omilili predstavo o strogih pravilih življenja v nekdanjem internatu. Čajanke, konverzacija v francoščini in nemščini pa podoknice, ples, kajenje - vse to je bilo del vsakdana v Mladiki. Tako zavod ne predstavlja več le stroge vzgoje nadzorne dame Wessnerjeve, kakršno so opisovale nekdanje dijakinje, ampak hiša – dom veselih mladenk. Podobno mnenje je imela dve leti starejša Leni Magdalena G. (r. 1905). Discipline na liceju se je spominjala kot nečesa nadležnega, a ne prehudega, saj po njenem mnenju »licej sploh ni bil klerikalen!«. ³⁹

Povzetek

V Ljubljani je bila konec 19. stoletja ustanovljena višja deklinška in gospodinjska šola s slovenskim učnim jezikom. V prvem desetletju 20. stoletja so zanjo s sredstvi mecena Gorupa sezidali nov stavbni kompleks ob Bleiweisovi cesti. V Mladiki so se šolala dekleta iz različnih družbenih slojev, za vse pa naj bi veljala zelo stroga pravila obnašanja tako pri pouku kot tudi v prostem času.

Na podlagi uradnih dokumentov – tiskanih poročil smo skušali predstaviti šolski red, predvsem smo se osredotočili na obšolske dejavnosti. Dekleta so bila deležna glasbene vzgoje, pozimi so drsala, vodili so jih v kulturne ustanove, na izlete. O življenju v šoli so v spominih spregovorile tudi nekdanje dijakinje. Ker pa so bila to pričevanja po več desetletjih in spomin rad zabriše oziroma spremeni dogodke, so dokumenti – korespondenca Lidije Zwitter z materjo odličen primarni vir o življenju v internatu v dvajsetih letih. Res je bila že študentka, vendar je bila vključena v dogajanje v hiši. Čajanke, konverzacija v francoščini in nemščini pa podoknice, ples, kajenje - vse to je bilo del vsakdana v Mladiki. Tako zavod ne predstavlja več le stroge vzgoje nadzorne dame Wessnerjeve, kakršno so opisovale nekdanje dijakinje, ampak hiša – dom veselih mladenk.

39 Tomažič 1995, str. 206.

Viri in literatura

Arhivsko gradivo:

Pisma Lidije Zwitter materi – 1925–1926.

Osebnostno korespondenco Franje Zwitter (roj. Majzelj) je ohranil Fran Zwitter in je tako priključena njegovemu osebnemu fondu (SI AS 1402 Fran Zwitter), ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije.

Tiskani viri:

Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani 1, 1908 do -11, 1918, ter za šolska leta 1929/1930 do 1936/1937. Nekaj let poročila o delu šole niso izhajala.

Literatura:

Bibič, Alenka: Milostljive gospice maturantke, *Tovariš*, 29, št. 22 (4. 6.), 1973, str. 36.
Cindrič, Alojz: Študentke s Kranjske na dunajski univerzi: 1897–1918, *Zgodovinski časopis*, 67, 1/2, 2013, str. 60–85.

Hočevar, Pavla: *Pot se vije: spomini*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1969.

Hribar, Angelika: Josip Gorup in njegova rodbina, *Kronika*, 58, 2010, 1, str. 111–156.

Jeraj, Mateja: Angela Vode, *Splošno žensko društvo 1901–1945* (ur. Nataša Budna Kodrič in Aleksandra Serše), Ljubljana 2003, str. 166–187.

Lah, Evgen: Mladika, *Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani*, 4, 1911, str. 59–61.

Lapajne, Zdenko: Šest držav proti eni šoli in dedičem –» Mladika« 1886–1994, *Vesela znanost. O okolju: zbornik predavanj 1993/1994* (ur. Alenka Bogovič). Del 1, Ljubljana 1995, str. 111–132.

Serše, Aleksandra: Profesorice, *Splošno žensko društvo 1901–1945* (ur. Nataša Budna Kodrič in Aleksandra Serše), Ljubljana 2003, str. 233–234.

Simonišek, Robert: *Arhitekt Ciril Metod Koch* (magistrsko delo), Ljubljana 2007.

Slana, Lidija: Josip Gorup v Ljubljani, *Kronika*, 58, 2010, 1, str. 175–194.

Tomažič, Tanja: O ljubljanskem dekliškem liceju – med dokumenti in spomini, *Šolska kronika*, 29, 1995, str. 201–211.

Vašte, Ilka: *Podobe iz mojega življenja*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1964.

Vozili smo se s kočijami in drsali na bajerju, *Dogovori*, 11, št. 15, Ljubljana 1983, str. 9.

Wessner, Marija: Skrbite za vzgojo svojih hčera!, *Izvestje mestnega dekliškega liceja*, 2, 1909, str. 5–8.

Wessner, Marija: Šolski zdravnik, *Izvestje mestnega dekliškega liceja v Ljubljani*, 3, 1910, str. 17–20.

Zupan, Gojko: Josip Gorup in stavbarstvo v Ljubljani, *Kronika*, 58, 2010, 1, str. 201–214.

*Zusammenfassung****Das Leben der Schülerinnen im Ljubljanaer Schülerheim Mladika (1912–1935)****Anja Dular*

In Ljubljana wurde Ende des 19. Jahrhunderts die höhere Mädchen- und Haushaltungsschule mit Slowenisch als Unterrichtssprache gegründet. Im ersten Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts wurde mit finanziellen Mitteln des Mäzens Gorup an der Bleiweisowa Straße ein neues Gebäude errichtet. Im Schülerheim Mladika bildeten sich Mädchen aus verschiedenen Gesellschaftsschichten aus. Für alle aber sollten äußerst strenge Verhaltensregeln sowohl im Unterricht als auch in der Freizeit gelten.

Aufgrund der offiziellen Dokumente, es handelt sich um gedruckte Berichte, versuchten wir die Schulordnung vorzustellen und beschäftigten uns vor allem mit außerschulischen Tätigkeiten. Die Mädchen beteiligten sich am Musikunterricht, im Winter gab es Schlittschuhlaufen, außerdem besuchte man Kulturveranstaltungen und machte Ausflüge. Die ehemaligen Schülerinnen schilderten in ihren Erinnerungen das Leben an der Schule. Da es sich dabei jedoch um Aussagen handelte, die erst nach mehreren Jahrzehnten festgehalten wurden und unser Gedächtnis allzugerne die Ereignisse verwischt bzw. verändert, stellen die Dokumente, vor allem die Korrespondenz von Lidija Zwitter mit ihrer Mutter, eine hervorragende primäre Quelle des Internatslebens in den zwanziger Jahren dar. Obwohl sie bereits Studentin war, war Lidija am Geschehen im Haus aktiv beteiligt. Teerunden, Konversationen in Französisch und Deutsch, Ständchen, Tanz und Rauchen, all das war ein Teil des Alltags in Mladika. So stellt das Internat nicht mehr ausschließlich die strenge Erziehung der Aufsichtsdame Wessner dar, wie sie von ihren ehemaligen Schülerinnen beschrieben wurde, sondern ist eher ein Haus, in dem fröhliche Mädchen ihr Zuhause fanden.